

Arif Nail oğlu ƏLİYEV

Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin doktorantı

SAHİBKARLIĞIN İNNOVASIYALI İNKİŞAFA TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODLARI

Xülasə

Məqalədə sahibkarlığa istehsal amillərindən biri kimi yanaşılır və onun innovasiyalı iqtisad inkişafa təsirinin kəmiyyətə qiymətləndirilməsi üçün istifadə edilən metodlar müqayisə edilir. Tədqiqatda “innovasiyalı sahibkarlıq”, “innovasiyalı inkişaf” anlayışlarının ümumi və fərqli cəhətləri təhlil edilir. Sahibkarlığın iqtisadi artıma təsirlərinin kəmiyyətə qiymətləndirilməsi üçün ekonometrik metodların hansı aspektlərdə istifadə edilməsi əsaslandırılır. Məqalədə empirik tədqiqatlar üçün geniş istifadə edilən çoxdəyişənli reqresiya tənliklərindən istifadənin üstünlükləri əsaslandırılır.

Açar sözlər: *sahibkarlıq, innovasiyalı inkişaf, iqtisadi artım*

UOT: 334

JEL: L22

DOI: <https://doi.org/10/54414/JWNR1833>

Giriş

“Sahibkarlıq”, “innovasiya” və “iqtisadi inkişaf” arasında qarşılıqlı əlaqədə aparıcı rolun sahibkarlığa, yoxsa innovasiyaya məxsus olması sual doğurur. İqtisadi ədəbiyyatda innovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi inkişafa təsirləri nisbətən çox tədqiq edilib. Başqa sözlə desək, hər çür sahibkarlıq heç də iqtisadi inkişafın drayveri ola bilmir. Yalnız innovasiyalı sahibkarlığın inkişafa təsirindən danışmaq olar. Digər tərəfdən, sahibkarlıq fəaliyyəti olmalıdır ki, innovasiya üçün yol açılsın, yeni mal və xidmətlər, yeni bazar və idarəetmə metodları və sair formalaşsın. Əvvəlki paraqrafda qeyd etdiyimiz kimi, sahibkarlığın müəyyən səviyyəsində innovasiyalı fəaliyyət mümkündür. Hər çür inkişafı isə “innovasiyalı inkişaf” hesab etmək olmaz.

Beləliklə, biz əvvəlcə “innovasiyalı sahibkarlıq”, “innovasiyalı inkişaf”, həmçinin “innovasiyalı iqtisadi inkişaf” anlayışına müəyyən aydınlıq gətirməliyik. Əvvəlki paraqrafda qeyd etdiyimiz kimi “innovasiya” anlayışı həm fərd (Miron və digərləri, 2004) [1], həm qrup (Huelsheger və digərləri, 2009) [2], həm də təşkilat səviyyəsində (Smith və digərləri, 2008) [3] tədqiq edildiyindən “innovasiyalı inkişaf” və ya “innovasiyalı iqtisadi inkişaf” anlayışı da həm ölkə səviyyəli, həm də şirkət səviyyəli

olaraq bir-birindən fərqləndirilməlidir. Bizi ölkə səviyyəli innovasiyalı inkişaf maraqlandırdığı üçün şirkət səviyyəli innovasiyalı inkişaf problemlərinə toxunmayacağıq.

Digər tərəfdən, innovasiyalı inkişaf daha çox yeni ideyalara, yeni idarəetmə metodlarına əsaslandığından “innovasiyalı sahibkarlıq” anlayışından istifadə edəcəyik. Sahibkarlıq fəaliyyətinin innovasiya fəaliyyəti ilə üzvü birləşməsi “innovasiyalı sahibkarlıq” anlayışını ortaya çıxarır. Stefan və digərləri (2012) [4] innovasiyalı sahibkarlığa yeni ideyalara (innovasiyaya) əsaslanan yeni firmaların qurulması (sahibkarlıq fəaliyyəti) kimi yanaşılar. Elə buna görə də “inovasiyalı sahibkarlığı” adi sahibkarlıqdan fərqləndirilir. Çünki bu iki tip sahibkarlıq iqtisadiyyatda fərqli məhsullar yaradır. Adi sahibkarlıq əsasən iş yeri yaratdığı halda innovasiyalı sahibkarlıq yüksək əlavə dəyər yaradan iş yerini formalaşdırır, rifah halını yüksəldir. Waasdorp P. (2002) [5] belə hesab edir ki, sahibkarlıq iqtisadiyyatın innovasiya imkanlarını artırmaq üçün vacib olsa da onun nə demək olduğu aydınlaşmalıdır. Belə ki, sahibkarlıq yalnız riski özü üzərinə götürərək özüməşğulluqdurmu? İnnovativ sahibkarlıq yeni ideyalara söykəndiyindən və yeni ideyanın

özünün də ölçülməsi çətin olduğundan innovasiyalı sahibkarlığı da ölçmək asan deyil.

Dahlstrand və Stevenson (2010) [6] öz tədqiqatlarında belə nəticəyə gəlirlər ki, iqtisadi siyasətdə həm innovasiyanın, həm də sahibkarlığın birgə dəstəklənməsinə az rast gəlinir. Digər tərəfdən, onlar “innovasiyalı sahibkarlıq” analizi da hələ tam oturmadığından tədqiqatçılar “innovasiya” və “sahibkarlıq” anlayışları arasında əlaqənin yaradılmasına cəhd ediblər. Onlar iddia edirlər ki, innovasiya və iqtisadi artımı dəstəkləyən iqtisadi siyasət həm də sahibkarlığı stimullaşdırmalıdır.

Beləliklə, sahibkarlığın innovasiyalı iqtisadi inkişafa təsiri dedikdə biz 1) adi sahibkarlığın; 2) innovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi inkişafa, xüsusilə, iqtisadi artıma, yoxsulluq səviyyəsinə və məşğulluğa təsirini tədqiq edəcəyik. Həmçinin innovasiyalı sahibkarlığın bilik iqtisadiyyatına və ya innovasiyalı iqtisadiyyata aid aspektlərinə, məsələn, Gİİ-də innovasiya məhsulları qrupuna daxil olan “bilik və texnoloji məhsullar dayaqına” və onun sub-indekslərinə, və alt-indekslərinə, həmçinin “yaradıcı məhsullar dayaqına” daxil olan sub-indekslərinə və alt-indekslərinə təsirləri qiymətləndirilməlidir. Belə qiymətləndirmələr zamanı bu dayaq üzrə Gİİ-nin nəticələrindən, həmçinin bu göstəricilərə aid mütləq qiymətlərdən istifadə etmək olar.

Ədəbiyyata baxış

İqtisadi ədəbiyyatda daha çox innovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi artıma təsirləri maraq kəsb edir. Doğrudan da “sahibkarlıq səviyyəsinin” göstəricisi kimi “yeni yaranan formaların sayı” qəbul edilsə, onda belə firmalar innovasiyalı məhsul istehsal etmədikləri halda və yeni bazarlar, yeni idarəetmə, yeni marketinq metodları yaratmadıqları halda onların iqtisadi artıma təsirləri haqqında ciddi fikir söyləmək olmaz. İqtisadi inkişaf üçün əsas drayver rolunu yeni yaranan hər çür firma deyil, yeni yaranan innovasiyalı firmalar oynaya bilər. Elə bu səbəbdən də son illərdə sahibkarlığın iqtisadi inkişafa təsirinə həsr edilən tədqiqatlarda adi sahibkarlıqlar deyil, məhz innovasiyalı sahibkarlıqlar əsas götürülür. “İnnovasiyalı iqtisadi inkişaf” da məhz “innovasiyalı sahibkarlıq” sayəsində təmin edilir.

Sahibkarlığın, xüsusilə innovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi inkişafa təsirləri dedikdə ilk növbədə iqtisadi artıma, məşğulluğa və rifah halına olan təsirlər nəzərdə tutulur. Hələ XVIII əsrdə A.Smit sahibkarlığın iqtisadi inkişafa təsirinin müxtəlif aspektlərini müşahidə etmişdi. Müasir iqtisadçılar innovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi artımda əsas drayver ərdən biri olduğunu etiraf edirlər. Lakin belə iqtisadi böyümədə innovasiyalı sahibkarlığın payının kəmiyyətə qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyətə, xüsusilə qərar qəbulu üçün mühüm əhəmiyyətə malikdir. Qeyd edək ki, belə iqtisadi böyümə ölkədən ölkəyə dəyişir. Sahibkarlığın iqtisadi artımda rolunu nəzərə alaraq. Hələ keçən əsrin 80-ci illərində Avropa Birliyində innovasiyaların və sahibkarlığın, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığın əhəmiyyətini nəzərə alaraq, stimullaşdırıcı proqramlar həyata keçirilib. İnnovasiyalı sahibkarlığın iqtisadi inkişafda əhəmiyyətini nəzərə alaraq, biz əvvəlcə sahibkarlığın iqtisadi artıma təsirləri ilə bağlı müxtəlif tədqiqatları müqayisəli təhlil etməyə və belə tədqiqatlarda istifadə edilən metodologiyaları müqayisə etməyə cəhd edəcəyik. Qeyd edək ki, belə tədqiqatlar son 30 ildə müxtəlif ölkələrin təmsalında həyata keçirilib. Biz yalnız son 10 ildə aparılan bəzi tədqiqatlara diqqət yetirəcəyik. Belə tədqiqatlardan biri də *Szabo və Herman* (2012) [7] tərəfindən. Avropa ölkələrinin təmsalında yerinə yetirilib. Məqalədə innovasiya və sahibkarlığın iqtisadi artım və inkişafda aktuallığı və rolu haqqında mövcud ədəbiyyatın qısa icmal təqdim olunmaqla yanaşı, həm də Avropa İttifaqına daxil olan ölkələrdə sahibkarlıq, innovativ sahibkarlıq və iqtisadi inkişaf arasındakı əlaqə qiymətləndirilib. Araşdırma Avropa İttifaqı ölkələrinin 2008-ci il maliyyə böhranından sonra iqtisadi inkişaf üçün innovativ sahibkarlığın dəstəklənməsinin əhəmiyyətini bir daha təsdiq edir. Müəlliflər qeyd edirlər ki, müasir iqtisadi inkişafın əsas amili olan innovativ sahibkarlıq, elm, təhsil, əqli mülkiyyət və sahibkarlıq sahələrində stimullaşdırıcı siyasətin həyata keçirilməsi rəqabətə davamlı bazar iqtisadiyyatının gücləndirilməsində mühüm rol oynaya bilər. Tədqiqatın əsas nəticələrindən biri bundan ibarətdir ki, Avropa ölkələri arasında belə

siyasətin həyata keçirilməsinə daha çox Rumıniya və Bolqarıstanda ehtiyac var.

Tədqiqat zamanı qiymətləndirmə metodu olaraq, sadə reqresiya analizindən istifadə edilib. Ölkələr üzrə adambaşına ÜDM həcminə sahibkarlıq göstəricilərinin və innovasiya göstəricilərinin təsiri öyrənilib. Bu zaman sahibkarlıq göstəriciləri kimi bəzi GEM indekslərindən, o cümlədən “sahibkarlığın zəruriliyi” və “sahibkarlığın imkanları” indekslərindən, həmçinin Gİİ-dən, o cümlədən, “texnoloji innovasiya” və “qeyri-texnoloji innovasiya” indeksindən istifadə edilib.

Crudu (2019) [8] tərəfindən həyata keçirilən tədqiqatın da əsas məqsədi Aİ-yə üzv ölkələrin iqtisadi inkişafında innovativ sahibkarlığın rolunu təhlil etməkdir. Məqalədə hər iki prosesin, yəni həm iqtisadi inkişafın, həm də innovativ sahibkarlığın çoxşaxəli olduğunu nəzərə alınıb. Ona görə də məqalədə bu iki fenomen və onların Aİ-na üzv ölkələrdəki spesifik xüsusiyyətləri arasındakı əlaqə öyrənilib. Tədqiqatda reqressiya modellərindən istifadə edilib. Tədqiqatın əsas nəticələri göstərir ki, innovasiyalı sahibkarlar daha yüksək inkişaf səviyyəsinə və daha yüksək gəlirə malik olan ölkələrdə daha çox inkişaf edib. Burada innovasiyalı sahibkarlığın əsas göstəricisi kimi GEM-in TEA indeksi götürülüb. Lakin tədqiqatın nəticələri göstərir ki, daha yüksək səviyyədə sahibkarlıq, xüsusilə də yeni firmaların yaradılması heç də sürətli iqtisadi inkişafa əhəmiyyətli dərəcədə təsir etmir. Böyük ehtimalla bu, Aİ ölkələrində sahibkarlar üçün motivasiyanın müxtəlifliyi ilə izah olunur. Tədqiqat çərçivəsində aparılan reqresiya analizi göstərir ki, sahibkarlığın TEA üzrə hesablanan yüksək dərəcəsi, yeni şirkətlərin yaradılması sayı iqtisadi inkişafa təsir etmir. Digər tərəfdən, Crudu (2019) [9] sahibkarlığın mahiyyətinin inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə fərqli olduğuna diqqət çəkir. Belə ki, onun iddiasına görə inkişaf etmiş ölkələrdə sahibkarlıq Şumpeter tiplidir, yəni innovativdir. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə isə adi sahibkarlıqdan söhbət gedə bilər. Yəni bu ölkələrdə, əvvəlki paraqrafda qeyd etdiyimiz kimi, sahibkarlığın hələ ilkin səviyyəsi, yəni “alqı-satqı” səviyyəsi üstünlük təşkil edir. Tədqiqatda iddia edilir ki, Aİ ölkələrində yeni

firmaların yaradılması, xüsusilə KOS-ın inkişafı istiqamətində dövlət siyasətinə ehtiyac var. Həmçinin sahibkarlıq və innovasiyanın innovativ sahibkarlığın aspektləri olduğunu nəzərə alaraq, innovasiya və sahibkarlıq siyasətlərinə vahid yanaşma ehtiyacı zəruridir.

Crudu (2019) öz tədqiqatında dörd hipotez irəli sürür: 1) Aİ-nin innovasiya səviyyəsi yüksək olan ölkələrində iqtisadi artım dərəcəsi də yüksəkdir; 2) Hansı ölkələrdə TEA (ilkin mərhələli sahibkarlıq fəaliyyəti) səviyyəsi yüksəkdirsə, o ölkələrdə sürətli artım dərəcəsi qeyd edilir; 3) sahibkar olmaq üçün motivasiya ölkənin inkişaf səviyyəsi ilə müəyyən edilir; 4) yüksək inkişaf səviyyəsi olan ölkələrdə daha çox innovasiyalı sahibkar olur. Bu hipotezlər 28 Aİ üzv ölkəsinin təmsalında 2010-2016-cı illəri əhatə edən dövr üçün aparılan reqresiya analizləri vasitəsilə yoxlanılıb. Əsas reqresiya tənliyi olaraq,

$$\Delta \ln(y_{i,t}) = \alpha_{0,i} + \alpha_{1,i} * \ln(y_{i,t-1}) + \alpha_{2,i} * \Delta \ln(K/L)_{i,t} + \beta_1 * TEA_{i,t} + \beta_2 * TI_{i,t} + \beta_3 * NTI_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

Burada $\Delta \ln(y_{i,t})$ -İqtisadi artım dərəcəsidir (asılı dəyişən) və i -ci ölkənin t -müddətində hər bir işçisinə düşən ÜDM-in real artımının dərəcəsi ilə ölçülür. $\ln(y_{i,t-1})$ - i -ci ölkədə ($t-1$) ilində məşğul olan hər adama düşən real ÜDM-i loqarifmik formada əks etdirir. $\Delta \ln(K/L)_{i,t}$ - i -ci ölkədə ölkənin bir işçisinə düşən Kapitalda artım tempidir. $TEA_{i,t}$ -Ümumi İlkin Mərhələ Sahibkarlıq Fəaliyyəti göstəricisidir və 18-64 yaşlı yetkin əhəlinin yaratdığı yeni firmaların sayının cəmi məşğulların sayında payını (%) ölçür. $TI_{i,t}$ - i -ci ölkədə t -zamanında texnoloji innovasiyanı ölçür. Bu göstərici, bazar üçün yeni olan texnoloji innovasiyalı məhsul və ya xidmət təklif edən firmaların cəmi firmaların sayında payını fəzilə ifadə edir. $NTI_{i,t}$ - i -ci ölkədə t -zamanında qeyri-texnoloji innovasiyanı ölçür. Bu göstərici, bazar üçün yeni olan qeyri-texnoloji innovasiyalı məhsul və ya xidməti, məsələn, marketing metodlarını, təşkilati innovasiyaları təklif edən firmaların cəmi firmaların sayındakı payını fəzilə ifadə edir. $\alpha_{0,i}$ - i -ci ölkənin özünəxas ola xüsusiyyəti, $\alpha_{1,i}$, $\alpha_{2,i}$ -kontrol dəyişənlərin əmsalları, β_1 , β_2 , β_3 - innovasiya aktivliyini ifadə edən göstəricilərin

əmsalları, $\varepsilon_{i,t}$ -təsadüfi səhvdir. Burada artım dərəcəsi deyildə $\Delta \ln(y_{i,t}) - \Delta \ln(y_{i,t-1})$, yaxud $(y_{i,t} - y_{i,t-1})/y_{i,t-1}$ nəzərdə tutulur.

Andreeva və digərlərinin (2016) [10] apardıqları tədqiqatda innovativ sahibkarlığın regional iqtisadi inkişafda rolu araşdırılıb. Tədqiqatda Hermann Simon (2009) [11] tərəfindən hazırlanmış metodologiya tətbiq olunub. Hermann Simon belə hesab edir ki, iqtisadi inkişafda innovativ inkişaf drayveri rolu oynayan “gizli çempionlar” olur. Müəlliflər belə bir fərziyyə irəli sürürlər ki, ölkədə və regionda iqtisadi artım getdikcə daha çox iri biznes tərəfindən deyil, bir çox kiçik innovativ şirkətlər tərəfindən müəyyən edilir. Onlar Hermann Simonun Almaniya iqtisadiyyatı üçün tətbiq etdiyi metodu Rusiya üçün tətbiq edərək, “gizli çempionları” müəyyən etməyə çalışırlar. Onlar bu məqsədlə Moskva Birjasının ixtisaslaşmış bölməsi olan İnnovasiya və Investisiya Bazarında siyahıya alınmış və nanotexnologiyadan istifadə edən sahibkarlıq subyektlərinin ixtisaslaşdırılmış reyestrinə daxil edilmiş 1247-dən çox şirkəti tədqiq ediblər. Müəlliflər innovativ sahibkarlığın beş qrupunu müəyyən edərək Rusiya regionlarında iqtisadi artım mənbəyi kimi innovativ sahibkarlığı qiymətləndiriblər. Belə qruplar kimi a) qlobal bazarda lider, b)hər hansı bir qlobal bazarda lider, c) Rusiya bazarlarında lider, d) hər hansı Rusiya bazarında lider, e)Rusiya bazarında lider olmayan qruplar fərqləndirilir. Tədqiqatın əsas nəticəsi bundan ibarətdir ki, indiki şəraitdə “gizli çempionlar” hələ də Rusiya regionlarında iqtisadi artımın əhəmiyyətli drayveri ola bilmirlər. Çünki onların bir sıra ölkələrdə böyük bizneslərlə tam rəqabət aparmaq imkanları zəifdir.

Bashir və Akhtar (2016) [12] tərəfindən yerinə yetirilən tədqiqatın məqsədi innovativ sahibkarlıq və iqtisadi artımın əlaqəsini və G20-yə üzv ölkələrin iqtisadi inkişafındakı rolunu araşdırmaqdır. Müəlliflər innovasiya və sahibkarlığın iqtisadi inkişafa təsiri ilə bağlı ədəbiyyatın icmalını müqayisəli təhlil edərək belə nəticəyə gəlirlər ki, G20 ölkələrində sahibkarlıq, innovasiya və iqtisadi artım və bu elementləri hərəkətə gətirən müxtəlif amillər arasındakı əlaqə mövcuddur. Təhlil göstərir ki,

sahibkarlıq və innovasiya ayrı-ayrılıqda və ümumilikdə iqtisadi artımla müsbət əlaqəyə malikdir. G20 ölkələrində mövcud olan orta innovativ sahibkarlıq səviyyəsindən geri qalan bəzi iqtisadiyyatlarda bu göstəricilər arasında mənfi əlaqə var. Səmərəliliyə əsaslanan və ya Argentina, Türkiyə, Rusiya, Meksika və Braziliya kimi səmərəlilikdən innovasiyaya əsaslanan iqtisadiyyatlarda sahibkarların motivləri daha çox “zərurət”lə bağlıdır və bütün bu ölkələrdə adambaşına ÜDM azaldıb. İnnovativ sahibkarlığı mənimsəyən KOS-ların olduğu ölkələr iqtisadi artıma və inkişafa daha çox töhfə verə bilirlər. Tədqiqatda əldə edilən nəticələrə əsaslanaraq, müəlliflər belə hesab edir ki, Rusiya, Meksika, Cənubi Afrika, Koreya və İndoneziya kimi iqtisadiyyatlarda KOS-ların innovativ sahibkarlığının effektivliyini artırma bilən uzunmüddətli siyasətlərə ehtiyacı var. İnnovativ sahibkarlıq vasitəsilə iqtisadi artımı təmin etmək üçün ümumilikdə sahibkarlığın təşviqi aparılmalı və belə iqtisadi siyasətlər adi sahibkarlığa əsaslanan firmalar arasında innovativ fəaliyyətlərin artırılmasına yönəldilməlidir.

Ovidiu Stoica və digərləri (2020) [13] tərəfindən aparılan tədqiqatda müxtəlif sahibkarlıq növlərinin, o cümlədən, “ilkin mərhələdə sahibkarlıq”, “imkana əsaslanan sahibkarlıq” və “zərurətə əsaslanan sahibkarlığın” milli səviyyədə iqtisadi artıma potensial təsiri qiymətləndirilmişdir. Tədqiqatda 22 Avropa ölkəsi üzrə 2002-2018 illəarası məlumatlardan istifadə edilib. Əldə edilən nəticələr göstərir ki, hər üç sahibkarlıq növü üzrə Avropa ölkələrində iqtisadi artıma təsirlər var. Digər tərəfdən, bəzi ölkələrdə bəzi sahibkarlıq növləri, məsələn, “imkanlara əsaslanan sahibkarlıq” və “ilkin mərhələdə sahibkarlıq” digərlərinə nisbətən daha çox təsir edir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, “imkanlara əsaslanan sahibkarlıq” keçid dövrünü yaşayan ölkələrdə, “zərurətə əsaslanan sahibkarlıq” isə innovasiyaya əsaslanan ölkələrdə daha güclü təsirə malikdir. 22 Avropa dövləti üçün əldə edilən belə konkret nəticələrin digər ölkələr üçün, o cümlədən, inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün əldə edilməsi makroiqtisadi mühitdə sahibkarların üzləşdiyi mövcud maneələrin aradan qaldırılması üçün zəruri tədbirlərin,

həmçinin innovativ sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsi tədbirlərinin müəyyən edilməsinə və həyata keçirilməsinə kömək edə bilər. Ona görə də [13] tərəfindən istifadə edilən metodologiyanın nəzərdən keçirilməsinə ehtiyac var. Qeyd edək ki, tədqiqatda Avropa ölkələrinin hamısı üzrə deyil, yalnız 22 ölkə üzrə məlumatlardan istifadə edilib. Məhz Belçika, Xorvatiya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almaniya, Yunanıstan, Macarıstan, İrlandiya, İtaliya, Latviya, Niderland, Norveç, Portuqaliya, Polşa, Rumuniya, Slovakiya, Sloveniya, İspaniya, İsveç, İsveçrə və Birləşmiş Krallıq üzrə zəruri məlumatlar əlçatan olduğundan bu ölkələr tədqiqata cəlb olunmuşlar. Metodologiyaya uyğun olaraq, bu ölkələr adambaşına ÜDM həcminə görə iki qrupa ayrılmışlar. Digər tərəfdən, adambaşına ÜDM həcmi 2000\$-dan az olan ölkələr “faktor əsaslı” (1-ci səviyyə), adambaşına ÜDM həcmi 2000\$-2999\$ olan ölkələr 1-ci səviyyədən 2-ci səviyyəyə keçid ölkələri, adambaşına ÜDM həcmi 3000\$-8999\$ olan ölkələr “səmərəli əsaslı” (2-ci səviyyə), a.b.ÜDM həcmi 9000\$-17000\$ olan ölkələr 2-ci səviyyədən 3-cü səviyyəyə keçid edən ölkələr, a.b.ÜDM həcmi 17000\$-dan çox olan ölkələr innovasiya əsaslı ölkələr (3-cü səviyyə) hesab edilir. Belə bölgüyə əsasən 22 Avropa ölkəsi 2 qrupa bölünmüş olur: 1) səmərəlilik əsaslı iqtisadiyyatdan innovasiya əsaslı iqtisadiyyata keçid edənlər və 2) innovasiya əsaslı iqtisadiyyata malik ölkələr. Tədqiqatda bir asılı dəyişən (a.b.ÜDM həcmi), üç müstəqil dəyişən, yəni TEA (ilkin səviyyədə sahibkarlıq fəaliyyəti-cəmi), OEA (imkan-əsaslı ilkin səviyyədə sahibkarlıq fəaliyyəti), NEA (zərurət-əsaslı ilkin səviyyədə sahibkarlıq fəaliyyəti) və səkkiz kontrol dəyişəndən istifadə edilib. Bu dəyişənlər aşağıdakılardır: a) ümumi kapital formalaşmasının ÜDM-də payı (%) – GCF; b) tədqiqat və inkişaf xərclərinin ÜDM-də payı (%) -RDE; c) təhsil- EDU; d) işsizlik (UNEMP); e) dövlət xərclərinin ÜDM-də payı (%) -GOV; f) ildə əhali artımı (%); g) iqtisadi açıqlığın ÜDM-də payı (%) -EOP; h) inflyasiya, istehlak qiymətlərinin illik (%) -İNF. Bu göstəricilər əsasında OLS metodu tətbiq edilərək, panel analiz yerinə yetirilmişdir. Panel analiz üçün

$$\Delta \ln Y_{it} = \beta_1 * EN_{it} + \beta_2 * X_{it} + \beta_1 * \mu_{it}$$

Regressiya tənliyindən istifadə edəcəyik. Burada EN_{it} -i-ci ölkədə sahibkarlığın növlərini xarakterizə edən müstəqil dəyişənlər, X_{it} -i-ci ölkəyə aid kontrol dəyişənlərdir.

Nəticə:

Sahibkarlıq fəaliyyəti iqtisadi artımın əsas drayverlərindəndir. Bu fəaliyyətin iqtisadi artıma təsiri kanalı əsasən insan kapitalına, texnologiyaya təsirlərlə reallaşır. Belə təsirlərin empirik qiymətləndirilməsi üçün iqtisadi artım və ya hər hansı makrogöstərici asılı dəyişən, sahibkarlığı xarakterizə edən göstəricilərdən hər hansı biri isə, məsələn, sahibkarlıq subyektlərinin sayı, sahibkarlığa ayrılan vəsaitlər və sair müstəqil dəyişən olaraq, istifadə edilə bilər. Bu göstəricilərin daxil edildiyi regressiya tənliklərinə kontrol dəyişənlər də, məsələn, ÜDM həcmi, təhsilə ayrılan vəsait və ya R&D xərcləri əlavə edilə bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Miron, E., Erez, M., & Naveh, E. (2004). Do personal characteristics and cultural values that promote innovation, quality, and efficiency compete or complement each other? *Journal of Organizational Behavior*, 25, 175–199
2. Huelshager, U. R., Anderson, N. R., & Salgado, J. F. (2009). Team-level predictors of innovation at work: a comprehensive meta-analysis spanning three decades of research. *The Journal of Applied Psychology*, 94, 1128–1145.
3. Smith, M., Busi, M., Ball, P., & Van der Meer, R. (2008). Factors influencing and organisations ability to manage innovation: a structured literature review and conceptual model. *International Journal of Innovation Management*, 12, 655–676
4. Stefan, D., Comes, C.-A., Szabo, Z. K. and Herman, E. (2012). Innovative Entrepreneurship for Economic Development in EU. *Procedia Economics and Finance*, 3 (12), pp. 268–275, Available: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(12\)00151-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(12)00151-7)
5. Waasdorp, P. (2002). Innovative Entrepreneurship: A Dutch Policy Perspective. *Entrepreneurship in the Netherlands: Innovative Entrepreneurship, New policy Challenges*, pp. 27-42

6. Dahlstrand, A. L. and Stevenson, L. (2010). Innovative Entrepreneurship Policy: Linking Innovation and Entrepreneurship in a European Context. *Annals of Innovation and Entrepreneurship*, 1, pp. 1–15, Available: <https://doi.org/10.3402/aie.v1i1.5602>
7. Szabo K. Zsuzsanna and Emilia Herman, (2012). Innovative Entrepreneurship for Economic Development in EU / *Procedia Economics and Finance* 3 (2012) 268 – 275
8. Rodica Crudu, 2019. The role of innovative entrepreneurship in the economic development of EU member countries *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation (JEMI)*, Volume 15, Issue 1, 2019: 35-60
9. Crudu, R. (2017). The role of innovation and creativity in shaping the future of EU. *Proceedings of the International Conference on European Financial Regulation* (pp. 202-214), Alexandru Ioan Cuza University of Iasi, 18-20 May 2017. Retrieved from http://eufire.uaic.ro/wp-content/uploads/2017/08/volum_EUFIRE_2017_docx.pdf
10. Andreeva, E.L., Simon, H., Karkh, D.A., & Glukhikh, P.L. (2016). Innovative entrepreneurship: A source of economic growth in the region. *Ekonomika Regiona (Economy of Region)*, 12(3), 899–910.
11. Simon, H. (2009). *Hidden Champions of the 21st Century, Success Strategies of Unknown World Market Leaders*. New York, 402 p
12. Hajam Abid Bashir, Ali Akhtar, (2016). The Role of Innovative Entrepreneurship in Economic Development: A Study of G20 Countries. *Management Studies and Economic Systems (MSES)*, 3 (2), 91-100, Autumn 2016
13. Ovidiu Stoica, Angela Roman and Valentina Diana Rusu, (2020). The Nexus between Entrepreneurship and Economic Growth: A Comparative Analysis on Groups of Countries. *Sustainability* 2020, 12, 1186; doi:10.3390/su12031186

Arif Nail oğlu ALIYEV

Doctoral student at Azerbaijan Cooperation University

METHODS FOR ASSESSING THE IMPACT OF ENTREPRENEURSHIP ON INNOVATIVE DEVELOPMENT

Abstract

The article approaches entrepreneurship as one of the production factors and compares the methods used for quantitatively assessing its impact on innovative economic development. The study analyzes the common and distinctive features of "innovative entrepreneurship" and "innovative development." It substantiates the aspects in which econometric methods are used to evaluate the effects of entrepreneurship on economic growth quantitatively. The advantages of using multivariable regression equations, which are widely used in empirical research, are justified in the article.

Keywords: entrepreneurship, innovative development, economic growth

Ариф Наил оглу АЛИЕВ

Докторант Азербайджанского университета кооперации

**МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА НА
ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ**

Резюме

В статье рассматривается предпринимательство как один из факторов производства и сравниваются методы количественной оценки его влияния на инновационное развитие экономики. В исследовании анализируются общие и отличительные черты «инновационного предпринимательства» и «инновационного развития». Обоснованы аспекты применения эконометрических методов для количественной оценки влияния предпринимательства на экономический рост. В статье обоснованы преимущества использования уравнений многомерной регрессии, которые широко используются в эмпирических исследованиях.

Ключевые слова: предпринимательство, инновационное развитие, экономический рост.